

יהודה באואר בטקס יום הזיכרון הבינלאומי-

”משואה”, נובמבר 2007.

אצא מנקודת הנחה שאחת ממטרותיו של ההיסטוריון היא לקעקע מיתוסים . מה שאני מתכוון לעשות כאן היום הוא להתייחס למיתוס , שהוא נפוץ בקרב כל הישראלים , משרי ממשלה ועד לאיש הפשוט שברחוב , שהוא משותף הן לאוהבי ישראל והן לאויביה , לאוהדי העם היהודי ולשונאיו- כולם חולקים ביניהם את המיתוס לפיו הקמת מדינת ישראל היתה תוצאה של השואה . למעשה , זוהי טעות מוחלטת . מיתוס . לא כך התרחשו הדברים .

קודם למלחמת העולם השנייה חיו 4.5 מיליון יהודים בשטחי מה שנקרא מזרח אירופה , מחוץ לשטחי ברית המועצות . אנשים אלה לא יכולים היו להישאר שם . הם חיו בקרב אוכלוסיה עוינת , אנשים ששנאו אותם , רבים מהם , את רובם . שרר אז משבר כלכלי בעל מימדים עצומים . שליש מבין 3.3 מיליון היהודים שחיו בפולין בשנת 1939 חיו על ומתחת לקו העוני . ילדים יהודים לא יכולים היו ללמוד בבתי הספר משום שלא היו להם נעלים בחורף .

תנאי חייהם של היהודים במזרח אירופה הלכו והוחרפו במהלך שנות ה-30, אך ליהודים לא היה לאן ללכת . שערי אמריקה היו סגורים בפניהם . שערי בריטניה ומדינות מערב אירופה האחרות גם כן. דרום אמריקה נסגרה . הגישה לפלשתינה נחסמה ע ”י הבריטים מ- 1936 ואילך . ב- 1939 סגר זה הלך והתהדק , אך עדיין היתה תקווה .

ההערכה היא שלו היתה פתוחה האפשרות לעזוב את מזרח אירופה ולהגיע לפלשתינה , קרוב לוודאי שכשליש מאותם 4.5 מיליון יהודים היו עושים כן , למרות הקשיים שהגירה שכזאת

הציבה. שהרי היו אז רק חצי מיליון יהודים בפלשתינה . אולם הם היו באים , גם אם לא כולם בבת אחת .

אתם יודעים , כל זה נעצר על ידי השואה . לא נשאר שם כלום . 3 מיליון יהודים נרצחו בפולין לבדה . השואה כמעט שמנעה את הקמת מדינת ישראל . המשוואה המדויקת היא – יותר שואה , פחות מדינת ישראל .

השואה הסתיימה ב- 1945. בין 1945 ל- 1947 חזרו לשטחי מרכז אירופה כ- 300 או 350,000 יהודים . לא כולם היו ניצולים . רבים מהם היו יהודים שנמלטו בזמן המלחמה אל תחומי פנים ברית המועצות , ועתה הם שבו חזרה . הם התרכזו בעיקר בשטחי הכיבוש האמריקני שבגרמניה ובאוסטריה . הם היוו אוכלוסיה שלבעלות הברית לא היה מושג מה לעשות איתה .

האמריקאים לא רצו בהם . הבריטים ודאי שלא רצו בהם . אף אחד לא רצה בהם , והם , רובם ככולם , החליטו שהמקום הנכון עבורם הוא כזה שבו הם יוכלו לקבוע את עתידם . רוב רובם רצו להגיע לפלשתינה . זו היתה יוזמה שלהם , לא השליחים הציוניים מפלשתינה הם ששכנעו אותם לכך . הפליטים היהודים האלה אף התרעמו על אוזלת יד ואי התלהבות מספקת בהנעת אומות העולם לפעולה , שהפגינו , לטעמם , השליחים מפלשתינה .

בין השנים 1945 ו- 1948 69,000 יהודים מאירופה וצפון אמריקה הגשימו את רצונם וניסו להגיע לישראל בעליה בלתי ליגלית . משנת 1946 נשלחו מעפילים אלה למחנות מעצר בקפריסין , ולמרות זאת היו עשרות אלפי יהודים שהיו מוכנים לעמוד בתלאות אלה לשם הגשמת רצון זה .

אם המלחמה לא היתה מסתיימת ב- 1945 אלא ב- 1947 לא היו נשארים ניצול ים . לא היה נשאר מי שיפעיל לחץ שכזה . לא היה מי שיבוא . לא היתה מדינת ישראל .

המחשבה, שהעולם העניק את ישראל ליהודים כפיצוי על סבלותיהם בזמן המלחמה, היא שטות מוחלטת.

שימו לבכם אל מה שהיסטוריונים יכולים לספר לכם היום על ההתכתבויות הפנימיות והדיפלומטיות שבין המדינות שנטלו חלק בהצבעה על חלוקת א"י באו"ם. לא קיים בהתכתבויות אלה כל איזכור של השואה, גם לא אצל אלה שהצביעו בעד החלטת החלוקה- בעד הקמת מדינת ישראל.

טלו כדוגמא את הרננדו סקואטמלה. ידיד אמת לעם היהודי. המניעים שלו בהצבעה בעד היו מאמציהם החלוציים של היהודים בא"י, זכותם של היהודים להגדרה עצמית ועוד מניעים מסוג זה. השואה- הג'נוסייד של היהודים- לא מוזכרת אצלו.

טרומן לא היה מעוניין בהקמת מדינת ישראל. הוא התנגד לכך עד הרגע האחרון ממש. השואה אינה מוזכרת בהתכתבות הדיפלומטית האמריקאית, וגם לא בזו הצרפתית. שיקולי המדינות בהצבעתן היו דיפלומטיות, פוליטיות, גלובליות. היה רק יוצא מן הכלל אחד: אנדרי גרומיקו, שר החוץ הסובייטי, נשא נאום ב- 14 במאי 1947, שבו הוא התייחס להשמדת העם היהודי באירופה בזמן מלחמת העולם השנייה. האם הוא עשה זאת ממניעים כנים?

ברה"מ התנגדה לכל איזכור של השואה. ברה"מ התנגדה לכל ציון של השואה בקרב ניצולי השואה שחיו בתחומיה. הנושא היה חסר חשיבות מבחינתה. מה שברה"מ רצתה היה לסלק את בריטניה מהמזרח התיכון. סבלות היהודים שימשו תירוץ טוב לכך. גרומיקו הזכיר את השואה בנאומו מטעמי תעמולה. זה היה שקר. זו היתה תעמולה. והוא היה היחיד שעשה כן. אף אחד אחר! חשוב מאוד להפריך מיתוס זה. חשוב מאוד משום שמדינת ישראל כמעט ולא קמה. הקמתה היתה תלויה על חוט השערה. נכון שאותם ניצולים שהצליחו להגיע למרכז אירופה היו גורם

משמעותי, אולם הם היו הניצולים. שרדו והשפיעו למרות השואה ולא בגללה. הם אלה שיצרו את המציאות הפוליטית שבה האמריקאים לא ידעו מה לעשות איתם. האמריקאים ודאי שלא רצו אותם באמריקה. האירופאים לא רצו בהם. הבריטים לא רצו בהם. הגרמנים לא רצו בהם. והם- הם רצו לעזוב. מצב זה השפיע על הדיון בעצרת האו"ם לא בכך שהוא שהביא להצבעה העד הקמת המדינה, אלא בכך שהוא יצר את האפשרות למאבק לשם הקמתה.

הנושא השני אליו אבקש להתייחס בדברי הוא לקשר שבין 'שואה' ליג'נוסייד'. העולם מציין 60 שנה לאמנה למניעתו והענשתו של הפשע 'השמדת עם', שאושררה ב- 1951; ארה"ב אשררה אותה רק ב- 1988.

כיום רוב מדינות העולם אשררו את האמנה גם אם לא יישמו אותה. האמנה בלתי ישימה בגלל שנאמר בה: שבמקרה של זיהוי של מעשה שהוא 'רצח-עם', יש לפנות למועצת הביטחון של האו"ם. איחולי 'בהצלחה' למי שינסה לעשות כן. הכרת האמנה בפשע 'רצח-עם' חשובה ביותר. האמנה יצרה מסמך משפטי בינלאומי, שגם אם מעולם לא יושם, הוא מהווה איום מתמיד כלפי המבצעים. המסמך יוצר אפשרות לתגובה עתידית. האמנה אינה מסמך אקדמי, גם אם יוזמה היה איש אקדמיה, עו"ד ניו-יורקי, יהודי, מהגר מפולין בשם רפאל למפקין. המסמך שהתקבל היה בסופו של דבר שונה במקצת מזה שלמפקין ביקש. הנוסח הסופי היה תוצאה של מקח וממכר בין מזרח ומערב. יש בו הרבה פרצות, וגדולות. אני איני מכיר איש אקדמיה אחד בעולם, ואני עוסק בעניינים אלה, שיסכים ויקבל את הגדרות האמנה. אני גם לא מכיר שני אנשי אקדמיה שיסכימו ביניהם על הגדרה משותפת. כך שנותרנו תקועים עם האמנה

ונוסחיה .

עליכם להבין, שההגדרות הניתנות לאירועים, הן תוצרים של מציאויות, ומציאויות הן תמיד מסובכות ומורכבות יותר מההגדרות שאנו מוצאים עבורן. התוצאה היא שבהרבה מקרים אנו מנסים להתאים את המציאות להגדרה, ולא להיפך. מה שאני מתמודד איתו כאן הוא לא ההגדרה של האמנה לג'נוסייד, שהוא למעשה: השמדה של קבוצות של בני אדם. את הקבוצות ניתן לזהות כפוליטיות, דתיות, אתניות, גזעיות או לאומיות. מכך שאנו דנים בשאלת השתייכותם של בני אדם: מיהם?

בני אדם הם חיות טריטוריאליות. ציידים. רוצחים אינסטינקטיביים. נצרכים לכך. למזלנו הטוב יש בנו גם אינסטינקטים מנוגדים, הנובעים מהעובדה שאנו ציידים חלשים. אין לנו שיניים כשל נמרים או טפרים כשל דובים. כך שאנו זקוקים לשיתוף-פעולה: פעולה משותפת שהביאה לפיתוח תכונות בחברה האנושית כידידות, אהבה, הקרבה. השואה היא דוגמא מצוינת לכך. בשולי הרצח ההמוני פעלו לא-יהודים שהצילו יהודים, יהודים שהצילו יהודים, וגם, האמינו או לא, יהודים שהצילו לא יהודים.

עתה, מהן נקודות ההשקה בין השואה ובין מקרים אחרים של רצח-עם? ראשית, סבלם של הקורבנות! הוא תמיד זהה. אין הבדל בין יהודי, לאיש הטוטסי, לצועני, לרוסי, גרמני, פולני, סיני או כל אדם אחר בעולם שחוה רצח המוני, השמדה המונית. אין רצח-עם טוב יותר מאחר. אין רצח המוני של ילדים טוב יותר מאחר. אין אונס טוב יותר מאחר. אין עינוי טוב יותר מאחר. סבלם של הקורבנות זהה, תמיד. האופן בו מבוצע רצח-עם הוא תמיד כזה שבו המבצעים נוקטים בשיטות הטובות ביותר עבורם. לגרמנים היה גז, הם השתמשו בו.

ההוטו השתמשו באמצעים אחרים שהיו לרשותם . ותמיד באלה שהתאימו בצורה הטובה ביותר לביצוע המשימה . זוהי רק פרדיגמה אחת . ישנן עוד אחרות .

ומהם ההבדלים ? לדעתי, ואני קורא לחלוק עלי , אין מקרה של רצח- עם שאין בו מאפיינים שניתן למצוא במקרים אחרים של רצח- עם. ורצח- עם נמצא בהיסטוריה של המין האנושי מראשיתו . אולם ברצח- העם של היהודים ניתן למצוא מאפיינים , שעד כה לא חזרו על עצמם במקרים אחרים . עד כה ! זה עדיין יכול לקרות . שכן מה שאירע בעבר יכול לחזור על עצמו בעתיד , שכן השואה היא תופעה אנושית . היא לא התרחשה בשל מעורבות של אל או שטן . היא פשע של בני אדם , והם מסוגלים לפשע דומה שוב . מכאן שהשואה אינה ייחודית . ייחודיות משמעותה שאירוע כמו השואה לא יוכל להתרחש שוב . השואה היא אירוע חסר תקדים . המשמעות היא שהיא עצמה עלולה להוות תקדים . אולם אסור שהיא תהווה תקדים . עליה לשמש כאזהרה . לשם כך התכנסתם כאן היום .

מהם אותם מאפיינים חסרי תקדים ברצח העם היהודי ? ישנם רבים . אני אציין חמישה : הטוטליות- גרמניה הנאצית ובעלות בריתה ביקשו למצוא כל אדם שהם הגדירו כיהודי . הן ביקשו לסמנו , להשפילו , לנשל אותו מרכושו , לאסור אותו , להעביר אותו ולרצוח אותו ! כל אדם שמוצאו היה משלושה או ארבעה סבים וסבתות יהודים , מכל מקום בעולם , נידון על ידן למוות , כשפשעו היה עצם לידתו . לכך אין תקדים בהיסטוריה האנושית .

מצוי בידנו רישום סטנוגרפי של שיחה שהתקיימה בברלין ב- 28 בנובמבר 1941 בין היטלר והמופתי של ירושלים חאג ' אמין אל- חוסייני . חוסייני היה משתף פעולה עם הנאצים שהתגורר בברלין . מכיון שחוסייני לא דיבר גרמנית והיטלר לא דיבר ערבית , נכח בפגישה מתורגמן שערך רישום סטנוגרפי של הנאמר . רישום זה

מצוי בידינו . בפגישה זאת אמר היטלר שכוונת הגרמנים היא 'לטפל' ביהודים החיים במזרח- התיכון באותו אופן בו מטופלים יהודי אירופה . וכאשר ננצח במלחמה , הוסיף היטלר , נפנה גם לאומות העולם האחרות ונבקש מהן שיטפלו ביהודים שלהן באותו האופן בו אנו מטפלים ביהודים בי בשת שלנו .

מכאן שאנו מדברים בפעם הראשונה בהיסטוריה האנושית על רצח-עם בעל יעדים גלובליים , שהמימד האידיאולוגי שלו , לא הצדיק את הרצח בטעמים פוליטיים , כלכליים או צבאיים . היהודים לא נרצחו בשל רכושם . רכושם נלקח מהם כתוצר של הרצחם . זוהי עוד אגדה : הרכוש . הרכוש נלקח ח. ולמה שלא ילקח ? שהרי עומדים לרצוח אותם ממילא .

מה היו , אם כן , הסיבות לרצח היהודים ? הסיוטים ! הנאצים דיברו על קנוניה יהודית בינלאומית , על כך שהיהודים חומדים שלטון על העולם ותרבותו . הם יצרו תמונת מראה למה שהנאצים למעשה היו וביקשו להשיג . הם השתמשו במיתוסים עת יקים- כמו הרצח הפולחני כביכול שמבצעים יהודים בילדים נוצרים לשם שימוש בדמם לצורך אפיית מצות .

לא היה כל קשר בין תמונת המציאות שהנאצים יצרו ובין המציאות עצמה , היהודי האמיתיים . זו היתה אידיאולוגיה לא-פרגמטית . הגטו של העיר לודז' , שרד עד קיץ 1944. זה היה הגטו השני בגודלו בפולין . הוא קוים זמן רב כל כך בשל העובדה שייצרו בו 90% מהמדים שצרך הוורמאכט . כך שהצבא היה מעוניין בקיומו , וכך גם הנאצים המקומיים שהרוויחו רווחים נאים מהשוחד שגרפו לכיסם מהגטו המשועשוע לשרוד . הם היו גברים צעירים שבליבה של המלחמה חיו חיים נולים להפליא . הם לא רצו בהרס הגטו , שמשמעותו שליחתם לחזית המזרחית .

מנקודת מבט מעשית , המשך קיומו של הגטו שרת את כולם . אולם בקיץ 1944 הגיעה הפקודה מהימלר שהורה לא להתחשב

יותר בשיקולים זרים, את היהודים כולם יש לרצוח. האם ניתן למצוא מניעים קפיטליסטיים, שיקולי רווח לפקודה זו? שטויות! זו היתה אידיאולוגיה שהתבססה על שיקולים לא פרגמטיים-מיליוני יהודים נרצחו משום שהיוו סיוט עבור הנאצים.

בפעם הראשונה בהיסטוריה האנושית, רצח עם לא התרחש בשל סיבות ממשיות אלא בשל סיוטיהם של הרוצחים. ובאשר ל'גזע'-אין גזעים ידדי. מוצא כולנו ממזרח אפ. ריקה לפני כחצי מיליון שנים. דגימות DNA הוכיחו זאת. אין גזעים נבדלים. קיים רק הגזע האנושי.

אולם שרירה וקיימת הגזענות. הנאצים ביקשו ליצור היררכיה-עולמית חדשה בראשות הגזע הנורדי-ארי. העובדה שהעמים הנורדיים כלל לא חיבבו את הנאצים היתה חסרת משמעות מבחינתם. בסדר העולם החדש לא אמורים היו להיות יהודים. העמים הנורדיים ייצגו בהשקפת עולם זו את האלוהי. היהודים-את השטן. את המימד האלוהי של יישותם הנאצים ביקשו להציג גם בעצרות ההמוניות שהם אירגנו בנירנברג בשנות ה-30. עצרות שהתקיימו בחשיכה כשפרוץ 'קטורים רבי עוצמה מאירים מלמעלה את המשתתפים. מעין קתדרלה תחת כיפת השמים. עמדת הנואמים נראתה תמיד כמזבח, כשמאחוריו- הצלב. צלב קרס למעשה. ואז, תמיד, הופיע המשיח ופנה אל האנשים. אלוהים בכבודו ובעצמו.

כשיש אלוהים חייב להיות גם שטן. זהו המאפיין הרביעי של חוסר התקדימיות של רצח היהודים. מעולם לא היתה מהפכה שביקשה ליצור סדר עולמי חדש על בסיס גזע.

האלמנט החמישי הוא שהנאצים ביקשו להרוס את מה שאנו טועים בכנותנו 'התרבות המערבית'. היהודים היו שריד אחרון של תרבות זו. היוונים העתיקים כבר לא היו קיימים. הרומאים אינם גם כן. אבל היהודים עדיין ישנם. ומבחינה תרבותית לפחות, הם

ממשיכיהם של בני התרבות העתיקה . היהודים אינם גזע . אם תגיעו אל העיר השכנה לכאן תמצאו יהודים שחורי עור , בהירי עור וחומי עור . אם היו אנשים ירוקים או כחולים בעולם , הייתם מוצאים גם אותם . היהודים הם תרבות . תרבוץ בעלת עבר מפואר והווה מר שים . נכדי קוראים כתבים שנכתבו לפני 3000 שנים, ובלי עזרת מילון .

עליכם לדעת , ובמיוחד אלה מבינכם שמקורם בתרבות דוברת אנגלית , שאת כתבי צ'וסר קשה מאוד כיום לצלוח . אלה מבינכם שהינם יוצאי תרבות צרפתית יתקשו מאוד בקריאת שירי הטרובדורים . וכיוב' .

להמשכיות הזאת שביהדו , הנאצים היו מודעים היטב . היהודים סימלו את התרבות , שהנאצים ביקשו להרוס . זו לא היתה התפיסה של היטלר לבדו . שותפים היו לה פרופסורים באוניברסיטאות הגרמניות . לגמרי הגיוני שהיהודים הם אלה שנבחרו לצורך הרס התרבות . יש עוד מאפיינים ההופכים את רצח היהודים לחסר תקדי . מסוימות לתקדים שהוא חסר תקדים . זוהי מהות הקשר בין מסוימות השואה למשמעותה האוניברסאלית . היא אוניברסאלית משום שהיא מסוימת . היא מסוימת משום שהיא אוניברסאלית . אלה שני צדדים של אותו המטבע .

כאשר בינואר 2006 זכיתי בכבוד להיות הנואם הראשון בעצרת האו"ם ביום הזיכרון הבינלאומי לשואה , חשבתי שניתן לפתור את סוגיית דארפור . כיום אני כבר לא בטוח בכך . זה תלוי בנו . האם אין קשר בין דארפור והשואה ? ודאי שיש .

שואת היהודים היתה המקרה הקיצוני ביותר של רצח עם . משום כך היא משפיעה על כולנו . היא נקודת הפתיחה שלנו . אי אפשר להתמודד עם כל דבר , אך אין משמעות אמירה זאת שלא צריך להתמודד עם דברים . ההיפך הוא הנכון . יש להתחיל מהמקרה

הפרדיגמאטי של רצח עם ומכאן להתמודד עם המקרים האחרים ,
אם ניתן .

אני מפקפק בסיכויים להתמודד בהצלחה עם מקרים של רצח
עם. אין אנו מחויבים להצליח . אנו מחויבים לנסות . זהו המסר
היוצא מהכרזת האו"ם מנובמבר 2005, שכוננה יום זיכרון זה .
אתם ודאי יודעים שהבחירה ביום 27 בינואר היא סמלית. זה
היום שבו שוחררה אושוויץ על ידי הצבא האדום .
השחרור לא עצר את רצח העם . הוא נמשך עוד שלושה וחצי
חודשים . מאות אלפי יהודים נרצחו בין ה- 27 בינואר וה- 8 במאי
1945. מכאן סמליות נוספת- כמו שנמשכו הרציחות לאחר שחרור
אושוויץ , כך נמשכות רציחות עם לאחר השואה .

האם יכון 8 במאי עבור האנושות כולה ? נותר לי רק לקוות שכן .
תודה .